

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

A SYNERGISTIC APPROACH TO TEACHING LATIN

Сучасні принципи освіти орієнтуються на систему прогностичних умінь, які завжди залишаються на часі через детермінованість дій не попередніми подіями, які їх обумовлюють, а отриманим результатом. Питаннями такого ймовірного розвитку й займається синергетика. Синергетика дозволяє прогнозувати, конструювати основи можливих різновекторних позитивних змін, які закладаються в процесі засвоєння нових знань. Використання принципів синергетики при викладанні давніх мов сприяє ефективному та гармонійному процесу їх вивчення. Шляхом стимулювання активної взаємодії у групі, використанням контекстних ситуацій такий інноваційний підхід сприяє творчому мисленню та самостійності, покращує засвоєння складного текстового матеріалу.

Основні принципи синергетичного підходу при викладанні латинської мови такі: контекстуалізація, активна взаємодія всіх учасників навчального процесу, мовне моделювання, емоційна складова.

Конструктивістський підхід, який застосовується для створення гармонійного та продуктивного освітнього процесу, в якому взаємодія між викладачем, студентом та навчальними матеріалами стимулює розвиток та навчання, видається ефективнішим за традиційний. Принцип когнітивного конфлікту підштовхує студента до реорганізації своїх знань та уявлень, спонукає до більш глибокого засвоєння матеріалу. Латина допомагає краще розуміти сутність сучасного світу, його протиріччя і перспективи розвитку, формує критичне мислення й толерантність шляхом створення широкій палітри універсальних і спеціальних знань про різні типи суспільств та релігій. В процесі вивчення латини розвиваються навички «знати-розуміти», навички копійчого і терплячого дослідження мовних реальій, що дозволяє простежити історію розвитку людства без упередженості і хибних переконань, пов'язаних соціумом. Латина дає те, що називається вихованням розуму, те, що виділяє її з-поміж інших навчальних дисциплін, те, що складає її унікальність.

Ключові слова: латинська мова, синергетика інноваційні методи навчання, форми навчання.

Modern principles of education are based on the system of prognostic skills, which always remain relevant due to the determinism of actions not by previous events that condition them, but by the obtained result. Synergetics deals with issues of such probable development. Synergetics makes it possible to predict and construct the foundations of possible multi-vector positive changes that are established in the process of acquiring new knowledge. The use of the principles of synergetics in teaching the ancient languages contributes to an effective and harmonious process of their study. By stimulating active interaction in the group, using contextual situations, this innovative approach promotes creative thinking and independence, improves understanding of complex text material.

The main principles of the synergistic approach in teaching the Latin language are as follows: contextualization, active interaction of all participants in the educational process, language modelling, emotional component.

The constructivism approach, which is used to create a harmonious and productive educational process in which the interaction between the teacher, the student and the learning materials stimulates development and learning, appears to be more effective than the traditional one. The principle of cognitive conflict pushes the student to reorganize their knowledge and ideas, prompts them to learn the material more deeply. The Latin language helps to better understand the essence of the modern world, its contradictions and prospects for development, to form critical thinking and tolerance by creating a wide range of universal and special knowledge about different types of societies and religions. In the process of studying ancient languages, the skills of "knowing and understanding" are developed, as well as the skills of painstaking and patient research of linguistic realities, which allows you to trace the history of the development of mankind without prejudice and false beliefs imposed by society. Latin gives what is called the education of the mind, this is what sets it apart from other academic disciplines and what makes it special.

Key words: the Latin language, synergetics, innovative teaching methods, forms of teaching.

УДК 378.147:811.124
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.10>

Лефтерова О.М.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри класичного
мовознавства, класичної філології
та неоелліністики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Питання про те, чи необхідно вивчати давні мови в постінформаційному суспільстві на сьогоднішній день є доволі складним і дискусійним, що пов'язано з відсутністю інтересу не тільки до так званих, «мертвих мов», але й загалом до «гуманітарних наук» та класичної культури [5]. Тому питання, які дидактичні прийоми можуть привернути увагу сучасної аудиторії до класики й спонукати до вивчення давніх мов, є важливим та актуальним. Німецький латиніст Леонхард Юрген розмірковуючи про майбутнє латинської мови, наполягає на необхідності вироблення іншого

підходу до вивчення латини й розробки нових форм її викладання, що пов'язано з новим поглядом на історію та культуру, який почав формуватися на зламі століть [10, 442–443]. Таким чином, по-справжньому конструктивний підхід до давніх мов може стати основою нового погляду на історію та культуру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Сучасні принципи освіти орієнтуються на систему прогностичних умінь, які завжди залишаються на часі через детермінованість дій не попередніми подіями, які їх обумовлюють, а отриманим результатом [6]. Питаннями такого ймовірного розвитку

й займається синергетика. Синергетика як черговий етап у розвитку теорії систем спрямований на розкриття природи мінливості, виявлення механізмів переходу системи в якісно новий стан трактується, як своєрідне «розпакування поняття «діалектичного стрибка» в еволюційному розвитку системи [1, 154–160].

Головним завданням сучасної педагогіки є створення умов для самореалізації та саморозвитку особистості. Тому основою педагогічної діяльності викладача стає використання педагогічних технологій, що сприяють творчому навчанню та вихованню особистості, яка будуватиме своє життя за законами синергетики через самореалізацію та саморозвиток.

Питання синергетики як одного з найбільш перспективних напрямків в галузі освіти при викладанні гуманітарних дисциплін розглядається у низці наукових розвідок. Так, зокрема, у роботі Колеснікова Є. Б. розкриваються переваги синергетичного підходу у викладанні гуманітарних дисциплін, що сприяє не тільки засвоєнню фахових знань, але й формує у студентській молоді почуття патріотизму та шанобливого ставлення до історії рідного краю [2]. У статті Л. Малевич, М. Дзюби йдеться про синергетичний підхід до викладання української мови [3]. Солей Д. не тільки підкреслює необхідність застосування новітніх підходів у викладанні давніх мов, які базуються на принципах синергетики, але й відзначає, що синергетичний підхід сприяє більш глибокому та активному засвоєнню давніх мов, активізує формування навчальних навичок та наукового світогляду [11]. Артог Ф. зазначає, що оновлене викладання давніх мов через взаємодію різних елементів освітньої системи є особливо ефективним як для початківців, та і для тих, хто продовжує опановувати латину у магістеріумі [9]. В даний час спостерігається прагнення активізувати вивчення давніх мов в університетах багатьох європейських країн шляхом удосконалення методів навчання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Принцип інноваційних технологій, який застосовується при вивченні давніх мов в період переходу до постінформаційного суспільства має засновуватися на складових перетворення неорганізованого і спонтанного простору прагнень і потенційних можливостей студента у творче поле, у якому відкривається нові сфери пізнання у раніше засвоєному матеріалі. Найбільш перспективними в даному аспекті є такі програмні засоби, які в процесі навчальної діяльності сприяють не тільки формування знань, умінь, навичок, але й дозволяють активно розвивати творчий потенціал, формувати пізнавальні здібності студента. Таким чином, процес навчання проходитиме ефективніше, якщо в центрі цього процесу знаходиться самостійна пізнавальна діяльність

суб'єкта навчання. Система навчання, яка спрямована на активізацію пізнавальної діяльності, повинна передбачати застосування різних модальностей для вирішення низки прикладних завдань.

Мета даної розвідки – керуючись принципами синергії показати шляхи впровадження інноваційних методів при викладанні давніх мов, що сприятиме більш глибокому та активному засвоєнню знань та активізації формування навчальних навичок, широкого наукового світогляду та розвитку критичного мислення.

Виклад основного матеріалу. Вивчення давніх мов у сучасних умовах викликає необхідність реалізації нових підходів до організації діяльності суб'єктів освітнього середовища, де стратегічною метою стає визначення таких умов, які сприяють формуванню навичок і способів реалізації навчальної діяльності в процесі оволодіння фаховими знаннями. Опанування латини – це тривалий та трудомісткий процес, в якому навчання має розглядатися як самостійний структурно-функціональний варіант управління процесом формування індивідуально-особистісного досвіду студент.

Інтеграція інформаційних та комунікаційних технологій у викладання давніх мов часто призводить до переосмислення когнітивних процесів та стратегій навчання. Сьогодні існує багато моделей навчання на стику когнітивних наук, психології та педагогічних наук.

У низці наукових розвідок, в яких піднімаються лінгвістичні і дидактичні проблеми з даного питання зазначається, що дидактична спадщина греко-римської античності заслуговує на підвищену увагу й перерахування не лише з боку фахівців з античності, але й з боку експертів та практиків у галузі інших дисциплін. Зокрема зазначається, що латина через Античність створює моделі для розуміння світу сьогодення, дає особливі знання: літературні, філософські та історичні, які допомагають краще розуміти тенденції сучасного буття [7, 7–16].

Використання інноваційних принципів при викладанні давніх сприяє не тільки ефективному та гармонійному процесу їх засвоєння, але й створює базис для засвоєння знань з інших дисциплін, активізує розвиток творчого мислення та формує науковий світогляд. Засвоєння давніх мов, з одного боку, вимагає наявності особливих здібностей, з іншого боку, сам процес навчання розвиває ці здібності. Їх ядром є мислення, аналітичний аналіз, сприйняття та пам'ять. Методи та прийоми, які використовуються в навчальному процесі передбачають широке застосування різноманітних матеріалів. Серед різних принципів синергетичного підходу при викладанні латинської мови можна відзначити такі.

1. Інтеграція візуальних і вербальних елементів. Латинська мова має свою унікальну графічну

систему зі своєю системою розділових знаків. Поєднання візуальних та вербальних елементів дозволить студентам повніше використовувати графічний аспект мови. Візуальні матеріали допоможуть студентам краще сприймати та запам'ятовувати інформацію: застосування ілюстрацій, які візуально представляють слова, концепції або фрази латинською мовою; схематичне зображення граматичних конструкцій, графічне уявлення слів або історичні карти, що відображають розташування історичних подій, пов'язаних з Римською імперією; використання кольорних кодів або візуальних позначень, які допомагають запам'ятовувати та розрізнити різні морфологічні чи синтаксичні структури, тобто все, що полегшує сприйняття як теоретичного, так і практичного матеріалу. Робота з текстом, який представлений у різних графічних варіантах активізує когнітивні навички та творчий потенціал студента. Наприклад, текст може подаватися у кількох варіантах: – епіграфічний текст без розділових знаків між латинськими словами, – латинський текст з пробілом між словами, -латинський текст і ідентичний текст, відтворений кількома сучасними романськими мовами (при умові, що студенти вивчають одну з них), – латинський текст і ідентичний англійський текст. Така робота з текстом має спонукати студентів до творчого перекладу, мотивувати до навчання, зацікавити й певній мірі розважити, оскільки текст, з яким вони повинні працювати, є або важко доступним для читання (документ епіграфічний; варіант без розділових знаків і без поділу між латинськими словами), або незрозумілий (латинський текст і тексти, відтворені романськими мовами (за умови, що одна з романських мов вивчається), або латинський текст і аналогічний текст, відтворений англійською мовою). Така робота з текстом передбачає активну участь кожного студента шляхом залучення до колективної роботи, активізацію індивідуальних знань і навичок, створення цікавої гри з метою виявлення змісту запропонованого тексту. У варіанті з епіграфічним текстом гіпотези першого читання засновані на латинському тексті, у інших варіантах гіпотези щодо змісту латинського тексту базуються на порівняльному або співставному аналізі і ґрунтуються на знаннях лексики романської мови, що вивчається або на знаннях лексики англійської мови. Такий формат реалізує міждисциплінарний підхід, що дозволить зацікавити й вмотивувати студентів до навчання, оскільки відтворює характер інтеграції латини у сучасний мовний простір і представляє її як практично «живу» мову. Інтегроване вивчення латини (опанування словникового фонду і граматичного матеріалу) встановлює зв'язки не тільки між романськими мовами та латиною, але й між германськими мовами і висвітлює той факт, що вивчення давніх мов сприяє більш

швидкому, дієвому та результативному засвоєнню сучасних європейських мов і навпаки. Наприклад, при вивченні системи числівників в структурі французької, італійської, іспанської або румунської мов доцільно спиратися на матеріал латинської мови і навпаки.

2. Прогнозування, конструювання основ можливих різновекторних позитивних змін, які закладаються в процесі засвоєння нових знань.

Оскільки ядром управління на сучасному етапі є людина, виникає нагальна необхідність зрозуміти її потреби, бажання, інтереси, тобто все те, що пов'язується безпосередньо з соціокультурним контекстом її буття та обумовлюється креативною складовою її діяльності. «Креативний творчий початок» відтворює «комунікативну функцію хаосу», що дозволяє отримувати та сприймати інформацію з цілісного джерела, синхронізувати та гармонізувати системи відповідно до законів макрокосму [6]. Тому цілком очевидно, що міждисциплінарний підхід в гуманітарних науках реалізується принципами синергетики [1, 154–160], серед яких виділяють нелінійність, порядок, хаос, флуктуація, самоорганізація складних систем та ін. Так міждисциплінарний підхід у викладанні латинської мови продемонстровано на страсбурзькому академічному сайті: <http://www.ac-strasbourg.fr>. На сайті під назвою «Від каменю до клавіатури: епіграфіка через IT (De la pierre au clavier: l'épigraphe via l'informatique)» представлена презентація документа *Res gestae* (pdf), слайд-шоу та коментар, що дає можливість працювати з матеріалами на різні теми: – принципат Августа та/або фігури імператорів; – архітектура як засіб пропаганди (особливо у зв'язку з історією мистецтва) з акцентом на *Ara Pacis*. Робота з текстом (читання та переклад латинського тексту з перекладами кількома мовами) також може розглядатися як трансдисциплінарне дослідження при опануванні латинської мови. Оскільки наведений вище файл не містить посилань на широкую палітру іконографії *Ara Pacis*, необхідної для повного розуміння тексту Августа, опанування даного аспекту може бути запропоновано для самостійного дослідження, результати якого представляються на колективне обговорення.

3. Контекстуальне навчання. Контекстуальне навчання є важливою складовою в процесі опанування латинської мови, оскільки дозволяє студентам розуміти мову у зв'язку з її соціокультурним та історичним контекстом. Контекстуалізація при вивченні латини передбачає активізацію історичного контексту, який пов'язаний з артефактами античного світу. Це допомагає студентам краще орієнтуватися не тільки в культурному контексті античності, але й розуміти макроконтекст європейської цивілізації. Взаємодія між усіма

учасниками навчального процесу при засвоєнні давніх мов передбачає використання різних інтерактивних методів, що сприяє активній участі студентів у навчальному процесі та обміну мовними навичками.

4. Мовне моделювання пов'язане з використанням зразків та прикладів мовного вживання крилатих античних виразів та сентенцій. Мовне моделювання допомагає опанувати граматику, лексику та структуру давніх мов.

5. Емоційна складова реалізується методами, що активізують емоційну сферу. Наприклад, використання музики, мультимедійних засобів, цікавих історій, допомагає покращити мотивацію та залучення до вивчення мови. Асоціації зі звуками та ритмом підкреслюють звукові та ритмічні особливості латинської мови. Наприклад, при вивченні віршованої поезії можуть бути залучені сучасні пісенні варіації античних зразків. Наприклад, виконання відомої поезії Катутула *vivamus mea lesbia atque amemus*, яка подається у музичному супроводі і представлена на сайті <https://www.youtube.com/watch?v=w1K0xqx17Bo>.

Висновок. Таким чином, інноваційні принципи, у викладанні давніх мов, засновані на синергетичній парадигмі, є результатом балансу між асиміляцією та акомодациєю. Конструктивістський підхід, який застосовується для створення гармонійного та продуктивного освітнього процесу, активізує взаємодію між викладачем, студентом та навчальними матеріалами, стимулює розвиток навчальних навичок, формує широкий науковий світогляд. Принцип когнітивного конфлікту підштовхує студента до реорганізації своїх знань та уявлень, спонукає до більш глибокого засвоєння матеріалу, створює такі умови, які в процесі вивчення латини розвиваються навички «знати-розуміти», навички копіткого і терплячого дослідження мовних реалій, що дозволяє простежити історію розвитку людства без упередженості і хибних переконань, нав'язаних соціумом. Латина дає те, що називається виховання розуму, те, що не має собі рівних у жодній іншій дисципліні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Домброван І, Діахронічна лінгвосинергетика: перші здобутки та вектори подальшого розвитку Нова філологія. – 2016. – № 68. – С. 154–160.
2. Колеснікова Є. Б. Виховання патріотизму при викладанні гуманітарних дисциплін у коледжі: синергетичний підхід. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – Вип. 2. – С. 53–59.
3. Малевич Л., Дзюба М. Синергетичний підхід до викладання української мови в технічних ЗВО. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=19588> (дата звертання: 28.07.2023).
4. Béatrice Bakhouché et Eugénie Duthoit, "Méthodes d'apprentissage du latin à l'Université : entre tradition et innovation", *Revue internationale de pédagogie de l'enseignement supérieur* 29(1), 2013. URL :<http://journals.openedition.org/ripes> (дата звертання: 28.07.2023).
5. Charvet Pascal et Bauduin David, *Les humanités au coeur de l'école. Rapport sur la valorisation des langues et cultures de l'Antiquité*, remis le lundi 29 janvier 2018 au ministre de l'Éducation, Jean – Michel Blanquer. URL <https://pegasus-pedagogie.web.ac-grenoble.fr/content/rapport-sur-la-valorisation-des-langues-et-cultures-de-lantiquite-du-29-janvier-2018> (дата звертання: 29.07.2023).
6. Dewey John. *Unmodern Philosophy and Modern Philosophy*. Southern Illinois University Press, 2012, 400 p.
7. Francesca Dell'Oro, *Méthodes et modèles de l'apprentissage des langues anciennes, vivantes ou construites, hier et aujourd'hui*. Cahiers du CLSL, n° 62, 2020, p. 7–16.
8. Gaffiot, F. *Pour faire la version latine*. Paris : Jeune. 1917, 197p.
9. Hartog François, *Plus et moins qu'une discipline : le cas des études classiques*, *Fabula-LhT*, n° 8, », mai 2011 URL: <https://www.fabula.org/lht/8/hartog.html> (дата звертання: 29.07.2023).
10. Leonhard Jürgen . *La grande histoire du latin, traduction française B. Vacher*, Paris, CNRS éditions, 2010, 514 p.
11. Soleil, D. (2019). *La didactique du grec et du latin à l'ère de la mondialisation : refonder les enseignements par le désir de langues*. *Revue TDFLE*, (actes n°1), 2019 URL: <https://revue-tdfle.fr/articles/actes-1/137-la-didactique-du-grec-et-du-latin-a-l-ere-de-la-mondialisation-refonder-les-enseignements-par-le-desir-de-langues> (дата звертання: 29.07.2023).